

Den verkliga
Fritänkaren

Nr. 299 November 2021

Tjugonionde årgångens tionde nummer

Innehåll :

Kruxet	2
Ahasverus annaler, del 208: <i>Komponisten</i>	12
En del filmer	13
Några milstenar, november 2021	20

Fritänkaren, som utkommit med 298 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på
Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!

Alternativt IBAN-nummer:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 4.11.2021

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Det nästsenaste numret av Fritänkaren finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

Kruxet

I det gamla Egypten var Faraos makt inte bara absolut, utan han var dessutom etablerad som den högsta gudomliga makten och auktoriteten som påtaglig inkarnation, en sorts 'Gud med oss' personlighet, vilket är just vad det judiska namnet Immanuel betyder, ofta applicerat på Kristus för att beteckna just 'Gud med oss', Gud inkarnerad som människa. Faraos ställning som absolut gudomlig makt i mänsklig form var oantastlig, han var suverän som härskare och gud och stod över allt mänskligt, jordiskt och världsligt, han kunde inte ifrågasättas, betvivlas eller på något sätt rubbas i sin ställning. Därför var det egyptiska prästerskapet så mäktigt, för det vilade helt och hållet på den oangripliga faraokulten, och alla Faraos präster var i själva verket hans kombinerade livvakt, försäkring, maktplatå och ordningsmakt. Armén var bara ett instrument och medel för makten, men prästerskapet var själva regeringen och administrationen.

I denna kult av människoförgudning med Farao som exklusiv focuspunkt utan konkurrens hamnade då det lilla oskyldiga barnet Moses, som fiskades upp ur vassen där han utlämnats åt krokodilerna i ett desperat försök av hans mor att rädda honom undan de förföljande egyptierna, som ville döda alla hebreiska gossebarn, då judarna i Egypten efter Jakobs och hans söners utvandring dit hade vuxit till sig och blivit för duktiga och väckt de vanliga egyptiernas avund. Redan där kan man säga att judeförföljelserna började. Den bibliska historien kan betvivlas men har aldrig motbevisats, och så länge ingen kan bevisa att Bibeln hade fel i sina historiska berättelser finns det inget skäl att bortförklara dem som förbannad lögn och dikt. Tvärtom har Bibeln vanligen visat sig vara överraskande korrekt i sina historiska redogörelser. När någonting i Bibeln har kunnat bevisas har det nästan alltid bevisats ha sin grund i verkligheten.

Enligt berättelsen upptäcktes den lilla flytande korgen med det lilla gossebarnet av Faraos dotter när hon med sina pigor och tjänarinnor var nere vid Nilen och badade. Hon begrep att en hebreisk mor på detta sätt försökt rädda sitt barn genom ett riskabelt chanstagande, och som den kvinna Faraos syster var ömkade hon sig över barnet och tog hand om det som sin egen son. Sålunda växte Moses upp i Faraos familj och blev prins av Egypten med under åren allt större inflytande, egentligen bara underställd Farao själv och dennes son och arvtagare, troligen sedermera Ramses II.

Men Moses som hebré tänkte själv och blev med åren alltmer kritisk mot den egyptiska statsordningen i synnerhet när han blev medveten om hur det hebreiska invandrarfolket förtrycktes och behandlades med grymhet som slavar. Under dessa hans grubblerier är det inte långsökt att förmoda att han förr eller senare torde ha blivit medveten om sitt eget hebreiska ursprung, då hans adoptivmor, Faraos dotter, knappast kan ha undanhållit detta för honom i längden. Därigenom förstärktes hans tvivel på sin egen position som en etablerad maktfaktor i Faraos egen familj, vilket helt naturligt av logiska skäl kom att leda till att hans solidaritetskänsla med sitt eget

ursprungsfolk tilltog och försatte honom på glid bort från det egyptiska etablissemang till en allt starkare samhörighetskänsla med de förtryckta hebréerna.

Det är logiskt att förmoda att detta ledde till att han fann sin etablerade ställning ohållbar, med den påföljd att han rymde ut i öknen. Där tilltog hans grubblerier för att kulminera i den stora upplevelsen av en alternativ gud till Faraos, genom vilken idé han kunde frälsa sitt folk hebréerna från det egyptiska förtrycket och föra dem ut ur Egypten till deras ursprungsland, Kanaan, mellan floden Jordan och havet. Vi kan bara spekulera i hur det gick till, men det psykologiska händelseförloppet torde vara ganska självklart. Han var högt utbildad i Egypten, han hade fått all dess högsta bildning till skänks, han hade vuxit upp med den gudomliga faraokulten, och genom att sätta en annan helt andlig gud över Faraos kunde han grunda en ny religion och med den utmana hela den egyptiska stormakten med dess förtryck. Han övertog på sätt och vis den egyptiska gudomliga faraokulten genom att omforma den och göra den hebreisk men utan en gudomlig jordisk överhärskare utan i stället med en helt abstrakt gudsidé, med vilken han kunde sammanhålla hela sitt hebreiska folk i en gemensam identitet med en egen lag.

Hur denna alternativa religionskult mot den faraoniska sedan utvecklades är en utomordentlig framgångshistoria. Under Moses efterföljare Josua erövrades hela det eftertraktade landet, under hans efterföljare de så kallade domarna blev landet och folket med de tolv stammarna organiserat, vilket ledde till en långsamt men säkert framväxande statsmakt, som till slut krävde en kung. Med kung David inleds den judiska stormaktstiden som kulminerar under hans son Salomo, som byggde det praktfulla templet, ett av hela den äldre Antikens främsta kultcentrum. Vad hände sedan?

Salomo var själv resultatet av ett moraliskt snedsteg, hans far kung David hade sett den fagra Bathseba gå och bada och drabbats av åtrå efter henne, fastän hon var gift med en av hans generaler. Då ordnade han det så att generalen förolyckades, så att han sedan kunde fröjdas i vällust med Bathseba, som födde Salomo åt honom, som blev hans arvtagare, fastän han hade många äldre söner. Salomo var ryktbar för sin stora kunskap och vishet, och hela världen ägnade honom sin hyllning. Men han var erotiskt vidlyftig.

Han skaffade sig hur många konkubiner som helst, han hade ju råd, och många av dessa tillhörde helt andra stamreligioner och kulter än den hebreiska, till exempel Astartekulten i Libanon. Troligen för att vara sina fruar till behag deltog han själv i dessa främmande kulter, medan de hebreiska prästerna ondgjorde sig över att han förföll från den judiska guden till polyteism. Det var egentligen inget ont i det, men det riskerade den judiska enheten.

Rikets enhet höll så länge han levde, men efter hans tid blev splittringen oundviklig. Israel delades i två olika stater, och där började deklinationen och sönderfallet, som framför allt försvagade Israel politiskt, vilket förfall bara tilltog och förvärrades under misslyckade kungar som blev allt mer degenererade. De judiska konunga-

och krönikeböckerna om denna tid är en enda lång deprimerande utförsäkning under 400 år mot den oundvikliga undergången.

Den nya stormakten Assyrien erövrar Israel, de tio stammarnas land, medan Juda land med Jerusalem erövrar 150 år senare av Babylon, som bortför Jerusalems befolkning, förstör staden och lämnar templet i ruiner, där profeten Jeremias sitter och klagar och gråter.

Jeremias är den mest omfattande profetboken i Bibeln och den kritiska vändpunkten i historien om den judiska religionen och kulturen. Babylonien lämnar ingenting kvar. Allt är raserat och det grundligt, och den judiska kärnbefolkningen är bortförd i fångenskap. Jeremias lämnas kvar som en patetisk grätare att klaga över det storartade hebreiska experimentets ohyggliga tragedi och fiasko.

Redan Jeremias inser klart att den hebreiska gudsiden inte har fungerat. Man kan inte lita på en abstrakt allsmäktig gud, då han är lika opålitlig och nyckfull som en kvinna, och framför allt kan han aldrig ha något politiskt inflytande. Man frågar sig då om kanske redan den vise kung Salomo 400 år tidigare kanske insåg att idén inte skulle hålla och att han därför såg sig om efter alternativ och fann en möjlig lösning i andra kulturer och polyteistiska riktningar.

Vad som händer efter Salomo och Israels fiasko är att polyteismen fullständigt exploderar men i en fullkomligt annan del av världen. Långt därifrån äger det trojanska kriget rum, som handlar om en grekisk invasion av en strategiskt viktig stad och fästning i Asien vid Dardanellerna, som förbinder det Egeiska havet med det Svarta havet, och detta för sin tid omfattande krigsföretag blev mycket ryktbart, vilket skalden Homeros tog fasta på och skapade de första stora episka dikterna om. Här lanseras på diktens härliga vingar hela den grekiska mytologin med alla dess olika gudar, där var och en av dem har sin alldeles egna specialitet, således är Afrodite kärlekens gudinna, Dionysos är vinets gud, Apollon är de musiska konsternas gud och något av kulturens högsta beskyddare, Athena blir staden Athens nationalgudinna, Artemis är jaktens och sportens gudinna, Poseidon är havets och naturkrafternas gud, Hades är härskare i dödsriket, och så vidare. Det är ett myller av gudar och gudinnor, alla har sin egen kult, och genom dem kände grekernas kreativa fantasi inga gränser, samtidigt som de expanderade över hela Medelhavet. Den stora kulturexplosionen över hela Medelhavet har helt och hållet sin grund i Homeros sprudlande kreativa och mänskliga fantasi.

Hur går det då med denna kulturutveckling och –expansion utan motstycke? Ett annat fenomen som den grekiska kulturexplosionen ger upphov till är de olika filosofskolorna. Den första betydande filosofen är Pythagoras från 500-talet före vår tideräkning, som framför allt var matematiker men även hade insikter i musiken. Under 400-talet före vår tideräkning inträffar perserkrigen, under vilka stormakten Persien försökte underlägga sig Grekland och misslyckades. Under denna tid når Greklands kulturexplosion sin höjdpunkt med utveckling av dramatiken, vetenskapen och alla de sköna konsterna. En filosof som gör sig bemärkt inte genom

att skriva något men bara genom samtal är Sokrates, vars främsta lärjunge är Platon, som utvecklades till kanske västvärldens främsta filosof någonsin. Han började som dramatiker men övergick till att skriva dialoger, där Sokrates och hans undervisning alltid stod i centrum. Platon var även politiskt mycket insatt, och en hans största dialoger heter 'Staten'. I den försöker han teoretiskt konstruera en idealstat. Grekland var ju hopplöst söndrat i många små stater som esomoftast låg i krig med varandra, och detta problem försökte Platon lösa med att framlägga sin idealstat. Ett problem med denna var att Homeros måste exkluderas. Platon menade att man i en fungerande stat inte kunde ha kulter med gudar som uppförde sig hur som helst. Zeus till exempel, den högste guden, bedrog ju ständigt sin gemål Hera, Afrodite och Dionysos var ju hur lösaktiga som helst, och så vidare. Då Homeros gett upphov till dessa polyteistiska kulter menade Platon att en idealstat måste utesluta en Homeros.

Därmed rycker han undan grunden för hela den grekiska civilisationen. Utvecklingen går sedan oavlåtligt mot en ständigt starkare statsbildning och ordningsmakt, som kulminerar med Rom. Rom övertog hela den grekiska gudavärlden med alla dess gudar och gav dem bara andra romerska namn, således blev Zeus Jupiter, Afrodite blev Venus, Ares blev Mars, Dionysos blev Bacchus, och så vidare. Det var egentligen bara Apollon som fick behålla sitt namn.

Den romerska ordningsmakten når sin kulmen med kejsar Augustus och dennes fenomenala ordningssinne, som organiserade sitt världsrrike så att det faktiskt höll och fungerade i tre hundra år. Men redan under kejsar Augustus hade Jesus kommit till världen.

Jesus var jude, hans judiska namn var Jeschua, han var ättling till kung David, och redan tidigt visade han en överlägsen intellektuell begåvning. Han kunde alla de hebreiska böckerna, och han fick idén att han skulle återlösa Israel. Han skulle ta på sig rollen som den Messias som hebreerna hade väntat på och längtat efter ända sedan Israels undergång genom att helt enkelt manifesteras alla Messiasprofetiorna i verkligheten. I dessa ingick också att han måste dö på korset.

Resultatet blev den enastående Jesuskulten som med tiden blev universell. Romarriket hade inga problem med den till en början, men när de kristna växte sig allt talrikare och ständigt fick ökad betydelse började romarna dra öronen åt sig. Kejsar Nero var den första som direkt förföljde de kristna, då han gjorde dem till syndabockar för Roms brand år 64, förföljelserna blev sedan ständigt återkommande under liknande tyranniska kejsare, vilket bara bidrog till kristendomens växande betydelse och makt genom ständigt fler anhängare. Slutligen gjordes kristendomen till statsreligion och alla andra religioner och kulter började förföljas och förbjudas. Det var i själva verket dödsstöten för den antika civilisationen. De sista filosofskolorna stängdes på 500-talet. Sedan följde den mörka medeltiden, varunder de flesta av Antikens landvinningar gick förlorade. Världens största bibliotek gick förlorat genom brand i Alexandria, vetenskapen och det vetenskapliga tänkandet brännmärktes och förföljdes som kätteri, kristendomen blev en etablerat ofelbar

ideologi, och världsstaten Rom ersattes av krigiska småstater som bara bekrigade varandra.

Under denna upplösningstid av nästan enbart våld och förhärjningar får araben Muhammed ute i öknen idén att lansera sin stamgud och ersätta hebreernas allsmåttige Gud med en ersättning av densamma i arabisk utformning. Hans heliga bok Koranen består till två tredjedelar av plagiat på den hebreiska Bibeln, och den är genomgående arg och aggressiv hela vägen. Med denna bok som grund lade araberna under sig stora delar av världen, varunder de förstörde det mesta som funnits där tidigare, särskilt i Indien.

Det fanns dock andra polyteistiska kulturer än den grekiska, och en av dem var den nordiska, som började florera under vikingatiden med den enögde gamle Oden med långt vitt skägg och två korpar som ständiga följeslagare, som övergud och allfader, medan de andra gudarna var Tor, åskans gud, Freja eller Frigga, Odens gemål, en nordisk motsvarighet till Hera eller Juno, och den fräcke och omoraliske Loke, som utmanade de etablerade gudarna, och bragte Balder om livet, en ljus oskuldgud.

Men den högsta utvecklade polyteismen var den indiska, Den är odaterbar och har sin upprinnelse i förhistorisk tid, då enligt traditionerna dess äldsta gudar, som Deva, Karna, Rudra, Vishnu och andra kom ner från bergen i nordligaste Indien och gav upphov till kulter som utmynnade i världens kanske äldsta litteratur i Vedaböckerna. Alla de heligaste hinduiska kultplatserna ligger högt uppe i Himalaya längs Ganges och dess biflod Aliknanda och är uråldriga. Den äldsta egyptiska kalendern är från 4000-talet före vår tideräkning, men de äldsta Vedaböckerna, främst förmedlade genom muntliga traditioner, kan vara ännu äldre. En teori baserad på uråldriga legender är att när världen med dess tidigare civilisationer översvämmats och gått under, en folkspillra överlevde högst upp i Himalaya, som sedan när havet sjönk undan kom ner från bergen och startade en ny civilisation genom Veda. Berättelsen om Noak och syndaflo den berättar samma sak, med den skillnaden, att då de överlevande från Himalaya, kallade atlantider, kom ner från bergen kom de med litteratur, poesi och vishet medan Noak planterade vin.

Den hinduistiska religionen är därmed faktiskt världens äldsta religion, och fastän den alltid har utvecklats har den ändå alltid haft samma grunder och mångfacetterade struktur, som nästan enbart består av symbolik. Till skillnad från de europeiska polyteismerna är hinduismen påtagligt naturnära, en gud avbildas alltid som en elefant, en annan som en apa, och så vidare. Betecknande för den är att allt levande liv betecknas som lika heligt som människan, och dess vidareutveckling genom buddhismen går ännu längre så att till och med insekter blir heliga. Detta medför en oerhörd respekt för allt liv i naturen, som européerna först i modern tid börjat vakna till insikt om.

Innan vi börjar summera denna exposé över grundimpulserna för världens kulturutveckling måste vi göra några utvecklingar. En sällsam bastard i kristendomen är den så kallade djävulen, som under millenniernas gång samlat på sig ett antal

namn, som Satan, Belsebub, Mefistofeles och andra. Han antas vara upprinnelsen och personifieringen av allt ont över huvud taget och vara en sorts ond motpol till den gode allsmäktige guden. Han uppträder för första gången i Jobs bok, som är Bibelns äldsta bok och tilldrar sig i staden Ur i nedre Mesopotamien, patriarken Abrahams hemtrakter från 2000-talet före vår tideräkning, och spelar då rollen som åklagare. Det är han som får Gud att sätta Job på prov, så att denne berövas alla sina barn och alla sina rikedomar, i ett slags infernaliskt *practical joke* av Satan för att få Job att förneka Gud och den gudomliga försynen, vilket han misslyckas med. Sedan har vi legenden om den fallna ängeln Lucifer, som sätter sig upp emot Gud och störtas ned i helvetet för att där som en annan Hades ha sitt eget underjordiska rike av bara mörker, lidanden och sorg. Men även en fallen ängel förblir dock alltid en ängel. Denna Luciferlegend är dock en sen katolsk konstruktion enbart konstruerad för att befordra den katolska vidskepelsen och folks skräck för något värre än livet om de inte uppför sig. Denna djävul eller Satan avbildas vanligen med bockhorn och bockfötter och är helt enkelt en fortsättning av föreställningen om guden Pan, en av de grekiska gudarna, den mest naturnära, som lekte med nymfer, spelade flöjt (panflöjt) och var hälften get och hälften människa, liksom kentaurerna var hälften människor och hälften hästar. Denna Satan, eller Fan, som han också kallas, är helt enkelt ursprungligen en demonisering av den grekiska guden Pan och hela den mytologin.

Misslyckades då Jesus fullständigt i sitt konstruktiva uppsåt att återlösa judendomen och i den vevan frälsa hela världen, i beaktande av den kristna kyrkans fullständiga urartning, urspårning och förfall till vidskepelse, intolerans, förtryck, masshjärntvätt och fördumning av hela mänskligheten genom förträngandet av kunskap och bildning? Inte alls. Kristendomen är trots allt och förblir inte bara världens största religion utan även dess mest omfattande sociala verksamhet genom välgörenhet och praktiserandet av kristendomens främsta bud nämligen kärleken till nästan. Man kan se kristendomen som ett lyckat försök att pånyttföda judendomen och dess monoteism genom att omstöpa den i en ny form som tog avstånd från all politik och världsordning och avstå från den hebreiska dogmatiken i Moselagen, vilket redan Jeremias förespråkade. Man kan se Jesus som den första assimilerade juden och Paulus som den andra.

Likväl har de monoteistiska religionerna fullständigt misslyckats med sina ständigt upprepade försök att utrota polyteismen. Grekland upplever idag en renässans av de gamla grekiska gudarna med fler och fler som återgår till dem, och på Island återupptogs det hedniska blotandet redan på 70-talet, och det har byggts nya tempel till asagudarna. Mest seglivad har den hinduiska polyteismen visat sig vara, som oavbrutet kontinuerligt dominerat hela Indien sedan minst fem tusen år, trots den muslimska invasionen och dess krampaktiga försök att förstöra och utrota alla spår av hinduism och buddhism under dess förhärjningar av norra Indien. Är det då skäl att fördöma monoteismen? Nej, men dess risker bör uppmärksammas, då en blind tro på en enda gud som råder över allt lätt leder till missbruk, i synnerhet politiskt

missbruk, genom etablerad dogmatism och den genom jesuiterna ökänt välkända principen att 'ändamålet helgar medlen'. Historien bevisar att inga religioner har varit mera livsbefrämjande än de polyteistiska religionerna, av vilka bara tre här har anförts som exempel, medan de monoteistiska religionerna har varit det i mycket lägre grad, där det värsta exemplet är islam, som i princip betraktar alla icke-muslimer som fria villebråd. Minst livsbefrämjande av alla ideologier har dock ateismen varit.

Naturligtvis är polyteismen egentligen ingenting annat än spritt sprängande vidskepelse, men samtidigt är den dock egentligen i grund och botten ett naturligt uttryck för den egentligen enda naturliga religionen, nämligen panteismen, föreställningen att Gud är närvarande över allt, att allt liv är gudomligt och ett uttryck för det gudomliga livet, vilket egentligen alltsammans bottnar i respekt för naturen. Både monoteismen och polyteismen har sina svaga punkter, men den senare kommer närmast panteismen.

Av alla antikens tempel finns det bara ett som har överlevt alla barbarskövlingar och som står intakt ännu idag. Det är i hjärtat av Rom och heter Pantheon, där målaren Rafael ligger begravd. Det uppfördes som en helgedom åt alla gudar och "den okände guden".

– gammal essay i samarbete med Johannes B. Westerberg

Pantheon, nära Piazza Navona i Rom.

Ahasverus annaler, del 208: Komponisten

Det var i samband med Stefan Zweigs bortgång som jag besökte Rio de Janeiro. 1942 fanns det ju all anledning att bege sig så långt bort från kriget som möjligt, därför hade Stefan Zweig slagit sig ner i Brasilien, där han ändå inte kommit undan kriget, då det förföljde honom som jude in på knutarna även där genom sin blotta existens, vilket hans sista verk skärande tragiskt vittnar om, den postumt utgivna "Schacknovellen". Men medan jag var där väcktes min uppmärksamhet inför en pianokonsert jag hörde, som både fascinerade mig och bitvis gick rakt in i hjärtat. Den skilde sig så markant från all den hemska moderna musiken i Europa och Amerika som då påtvingade sig konsertpubliken fastän den varken kunde förstå den eller tycka om den. Jag beslöt att söka upp denna avvikande musikaliska originalitet.

Vi kom att ha mycket att tala om då han genast blev hur förbindlig som helst när jag visade mig ha samma motvilja mot den moderna musiken som han. "Jag har aldrig komponerat någon sådan musik och kommer aldrig att göra det. Jag upplever den som självdestruktiv då den helt frivilligt och självsvåldigt avsvär sig alla musikaliska grunder, först och främst all fundamental melodik och harmonik. Det erkännande som glatt mig mest av alla jag fått av mitt generösa folk är att jag kallats Brasiliens Schubert. Jag kan inte jämföras med Schubert, han är överlägsen som sångkomponist både Schumann och Brahms, som kommer honom närmast, medan jag är hopplöst populärt brasiliansk."

"Det var det som frapperade mig med er musik, att den är så utomordentligt melodisk och harmonisk samtidigt som den är så utpräglad brasiliansk, vilket gör den ganska kryddstark för europeiska öron..."

"Ni tänker väl då på tamburinerna, sambainslagen och de andra danserna."

"Inget ont i det. All musik var från början dansant och skulle vara det. Det var först under medeltiden som de seriösa elementen kom in i musiken med körsång och sakrala texter, men det hörs att ni har helt andra rötter än kyrkliga sammanhang."

"Jag är folklorist och egentligen ingenting annat. Jag vill heller aldrig vara någonting annat. Jag tycker om att skapa sånger och melodier som vem som helst kan sjunga med glädje, och det är egentligen allt vad jag vill."

"Men er pianokonsert är ändå utpräglad monumental och västerländsk i sin utformning, fastän hela tiden de brasilianska inslagen bryter in i praktfulla stilbrott."

"Ni smickrar mig. Men kan ni förstå varför de moderna, högt utbildade och ytterst skickliga västerländska kompositörerna ändå komponerar musik som låter så skärande förskräckligt illa?"

"Tänker ni på någon särskild?"

"Särskilt förvånande är Arnold Schönbergs totala fall från hisnande överlägsen och himmelskt skön nyskapande romantik till den extrema motsatsen genom atonal

musik. Hur kan man ens komma på tanken att som seriös kompositör hitta på att det kan finnas musik som inte är tonal? Om musiken inte längre är tonal så kan den ju inte längre vara musik.”

”Jag håller med er, men tyvärr är det ytterst få i Europa som gör det. De flesta bara går på denna disharmoniska antimusik bara för att den är ny, som menlösa barn som aningslöst följer råttfångaren från Hameln.”

”Dess värre är det betecknande för hela vår tid och värld. Varför tror ni Stefan Zweig begick självmord? Han med sin högt utvecklade klassiska bildning och kultur och avancerade intellektualism kände sig utesluten och överkörd av en värld som leds i fördärvet av vulgära demagoger som Hitler och kommunisterna.”

”Musiken kan klara sig undan den trenden just för att den är musik. Filmkonsten och dess underbara filmmusik är en manifestation av detta faktum.”

”Jag håller med er. Stefan Zweig hade tyvärr varken nära kontakt med filmen eller musiken utom genom andra vilsna och fördrivna dirigenter som Toscanini och Bruno Walter.”

”Ja, även Bruno Walter tog avstånd från den moderna musiken, fastän han var lärjunge till Gustav Mahler.”

”Gustav Mahler blev aldrig modernist. Det räddar honom. Den stora urspårningen börjar efter honom. Inte ens han hade klarat sig efter det första världskriget med sina oändliga symfonier av mest bara transportsträckor som aldrig tog slut. Publiken svek honom från början, och Wienerfilharmonikerna kallade hans musik rent ut för skitmusik. Sibelius kunde åtminstone hålla sig i skinnet. Men det är inte själva den seriösa musikens urspårning som är det största hotet mot dess existens. Den stora faran med den moderna musiken är något helt annat. Det handlar om tekniken och dess förutsättningar som inte bara underlättar komponerandet och öppnar nya möjligheter och tekniker, men det är utbredningen och lättillgängligheten. Nu kan vem som helst sätta på en skiva på en grammofon och spela den för högsta volym utan hänsyn till sådana som vill ha lugn och ro för att till exempel läsa och skriva vilket kräver koncentration, för att inte tala om radion. Massproduktionen håller på att slå ut kvaliteten. Den kvalificerade musiken blir mer och mer smalspårig med färre och färre spår och möjligheter att komma fram, medan massorna förförs av oväsen och skval som fördummar dem till mållöshet, så att de sedan förblir i den villfarelsen att det inte finns bättre eller annan musik än alla dessa slagdängor och annat högtalaroväsen. I vår tid har musiken genom lättillgänglighet och massproduktion urartat till missbruk. Risken med detta är att den riktiga musiken med all dess högt utvecklade kvalitet under tre århundraden blir utslagen och försvinner. Därför har Sibelius slutat komponera och många med honom.”

”Men ni här i Brasilien har klarat er bättre, och er kollega Heitor Villa-Lobos har till och med nått ut till hela världen.”

”Och han är mer avancerad än jag. Det är mycket tack vare den stora Bachrenässansen. Han är ju kontrapunktiker, och hans Bachianas Brasileiras har väckt uppmärksamhet över hela världen just för att det är avancerad kontrapunktisk musik från ett så exotiskt land som Brasilien. Jag föredrar att hålla mig till rena melodier och klarar mig med enbart brasiliansk publik. Jag har alltid ifrågasatt meningen med avancerad kontrapunktik när örat ändå inte kan uppfatta och urskilja alla de olika stämmorna. På pappret framstår skolad kontrapunktik som avancerad matematik och nästan som arkitektur av högsta beundransvärda slag, och Bach var den som kom längst i denna konst och dess precision, men det är egentligen mest bara matematik det handlar om som bara kommer till sin fullaste rätt teoretiskt för dem som kan läsa noter, precis som en bok ger så mycket mer än en filmatisering av den samma, då man kan läsa och studera i sitt eget tempo medan en film bara glider förbi utan att stanna. Bach lyckades dessutom med det miraklet att få det att låta bra, vem som helst kan njuta av rytmiken och exaktheten i hans musik, men där är sällan några melodier som fastnar, medan i stället alla melodier hos sådana som Schubert och Chopin, Tjajkovskij och Puccini, är sådana som fastnar, vanligen genast. Sådant kunde inte ens Bach.”

Jag har aldrig tröttnat på Hekel Tavares’ ”Pianokonsert i brasiliansk form” från 1938. Den är något helt annat än Rachmaninov, lättillgänglig med sin smäktande melodik och djupt dynamisk med sin suggestivitet, samtidigt som brasilianska rytmer gör den utpräglad dansant. Många kan uppfatta detta som stilbrott, och det begränsar den i viss mån genom brasiliansk lokalkaraktär, men dess form finner jag mera suverän än i de flesta moderna pianokonsorter.

<https://www.youtube.com/watch?v=PmM-L0bGBM4>

Hekel Tavares, 1896-1969

En del filmer

En natt att leva (Odd Man Out 1947)

"Stäng dörren efter mig, och glöm att jag någonsin fanns."

Vad är det som är så fantastiskt med denna film? Svaret är allt. Liksom Hitchcocks "Vertigo" tio år senare är detta en av dessa ovanliga filmer där allting samstämmer i ett perfekt cinematografiskt konstverk – med ett antal extra dimensioner dessutom. Den inleds som vilken gängse kriminalthriller som helst med ett vanligt bankrån med James Mason som rånarnas ledare – som går fel från början, så att han nödgas göra det sista han är villig till, nämligen att döda en människa. Där inleds passionsdramat. Han blir själv sårad i striden och måste inleda en oändlig Golgatavandring mot döden som ständigt blir svårare och värre och som ger intryck av att växa till en hel evighet, medan filmens hela tidsrymd bara är ett halvt dygn, från middag till midnatt. Det finns otaliga Jesusfilmer som exploaterar hans sista lidanden och plågsamma vandring till korset, men egentligen är det ingen av dem som når upp till kvalet av denna oändligt förlängda dödsmarsch. Den har benämnts James Masons bästa rollframställning vilket den absolut är, och James Mason ansåg den vara Carol Reeds bästa film, vilket den nog kan vara, men det är många ingredienser som bidrar till detta perfekta mästerverk. En av de främsta är Robert Kraskers inspirerade fotografi, här är många scener som erinrar om "Den tredje mannen", men den filmen är genomgående en effektiv thriller, medan denna är mera metafysisk och universell. F. L. Green skrev boken men var även med och skrev filmmanuskriptet, som skiljer sig avsevärt från boken, där dess första del helt ägnar sig åt Johnnys vänner och deras öden, medan han själv framträder i skyddsrummet först halvvägs in i boken. Så har vi även William Alwyns inspirerade musik, som lika effektivt illustrerar varje scen och begåvar många av dem med precis den rätta stämningen, för att nå fram till en final lika smäktande som en symfoni av Tjajkovskij – Bernard Herrmanns musik till "Vertigo" var mera expressiv, medan denna är mera symfonisk och episk – lägg märke till Schuberts ofullbordade när två gängmedlemmar bekvämt sitter hos Teresa medan hon ringer till polisen och dessa samlar sig utanför. Musiken är perfekt anpassad till filmen hela vägen. Så har vi alla scenerna med barnen, som också avslöjar Carol Reeds utomordentliga regi både vad beträffar psykologi och mänsklig förståelse och inlevelse. Jag såg filmen första gången 1963 och den har sedan dess alltid förblivit en favorit, som jag återgått till nästan varje decennium och kommer att fortsätta med, medan det också är värt att notera att denna film från början gjorde att bestående och livsavgörande intryck på Roman Polanski.

Duet for One (1986)

Julie Andrews i rullstol: "Jag ska fortsätta spela tills jag faller ihop."

Så säger de alla, varje musiker om sitt instrument, medan de alla en dag måste acceptera den yttersta stunden när de inte kan spela längre, vilket är den svåraste och mest smärtsamma stunden i deras liv, då den gör dem desto mera medvetna om att de aldrig skulle kunna sluta, inte ens när de inte kan spela längre. Detta problem belyses med skärpa i denna film, där Julie Andrews är en världsberömd violinist och gift med en nästan lika världsberömd dirigent, och naturligtvis för detta tankarna till Jacqueline du Près and Daniel Barenboim, och pjäsen är utan tvekan inspirerad av deras historia och hennes öde, men denna film ger fallet en större universalitet. Den inleds med att Julie Andrews besöker sin läkare, psyko-analytikern Max von Sydow, och avslöjar för honom rent ut att hon lider av multipel-skleros, som är en dödlig obotlig sjukdom som kommer att göra henne till invalid i rullstol innan den tar hennes liv i en förlängd kapplöpning med tiden för henne att hinna göra valet mellan döden eller rännstenen, som doktorn säger henne lika rent ut. Hon väljer rännstenen och försöker göra det bästa av saken. Filmen lämnar henne i det läget – vi får aldrig veta slutet på historien, men behandlingen av sjukdomen är ändå fullbordad, diskussionerna har uttömts och argumenten slösat bort sig själva, och vad återstår? Ett gammalt ensamt träd som verkar dött men som ännu lever. Detta är ett mästerverk av konst och filosofi på samma nivå som Kontjalovskijs andra mästerverk och hans bror Nikita Mikhalkovs.

Möte med livet (*Le grand Meaulnes* 1967)

En unik film på en unik bok

Det sällsamma med denna film är att den har lyckats leva upp till bokens magi och förmedla den och göra den verklig på filmduken. Hela boken finns med, inte bara berättelsen och dess människor, utan även alla känslorna och stämningarna, den underliga känslan av överklighet inför den fantastiska festen som tycks fortsätta i all oändlighet för att inte sluta förrän ute i tidlösheten – filmen har fått med allt, och allt är övertygande, den utomordentliga regin har mästerligt skildrat skolpojnkarnas myllrande busfasoner, många av de bästa scenerna är från skolan, medan höjdpunkten är den samma som i boken – den stora festen, där Augustin hamnar av en slump och möter sin stora kärlek vilket inleder romanens stora kärlekshistoria som leder både till framgång, lycka, oändlig sorg och tragedi; vilken enastående bröllopfest regissören Jean-Gabriel Albicocco transformerar till en briljant uppvisning av en subjektiv berusande upplevelse av den fulländade skönhetsvärlden, precis så som den framstår i boken, vilket för tankarna både till några mästerverk av Fellini och till Agnes Vardas "Min lycka" några år tidigare; medan denna film förmedlar kärleken mera innerligt och gör den mera äkta, och just ordet innerlighet markerar hela denna historia och filmen. Man bör observera

beträffande detta centrala kapitel i boken, att festen som är ämnad att vara firandet av Frantz de Galais förlovning i stället blir ramen för mötet mellan Augustin Meaulnes och Yvonne de Galais och deras bekantskap när Frantz förlorar sin brud. Även skådespelarna och musiken är genomgående superba och äkta, och vad som är särskilt slående är Albicoccos användning av närbilder för att förhöja känslorna och stämningarna, för att göra dem ännu mer övertygande och få fram själarna i deras intensiva smärta och kärleksglöd; medan melankolin slutligen blir dominerande för hela historien och filmen. Författaren Henri Alain-Fournier fick aldrig skriva någon mera bok då han som en av de första föll i första världskriget i dess första månad endast 28 år gammal. Han var inte gjord för kriget, han var gjord för en evighet i litteraturen, vilken han faktiskt uppnådde bara genom sin enda fullbordade roman.

Cabirias nätter (1957)

Giulietta Masina som prostituerad försöker göra det bästa av saken även inför katastrofala motgångar

De tre filmer Fellini gjorde med sin hustru Giulietta Masina är troligen hans bästa, då de genom Masinas skådespelartalanger, som han hade en särskild förmåga att få fram, intar en särskilt framstående ställning från hans rika produktion. "La strada" är den första och bästa av dem, medan "Giulietta och andarna" är den enda av dem i färg. Alla tre och särskilt de två senare är särskilt imponerande genom deras makalöst mästerliga regi, som får Fellini att framstå som något av en magiker i sin scenkomposition och sin godmodigt ironiska syn på människorna när han samlar ihop dem och dirigerar dem i magnifika underhållningsspektakler. Alla tre är outtömliga klassiker för inspiration och njutning, men det är Giulietta Masina som kröner alla tre.

Poeten (The Poet 2007)

Poesi och humanism höjer sig över krigets grymhet och omänsklighet

Är ämnet uttjatat och överspelat, eller är det outtömligt? Det spelar ingen roll, för det kommer ändå alltid att göras nya filmer om det, då nya erfarenheter och upplevelser av det aldrig upphör att dyka upp och göra sig påminda. Ämnet är både uttjatat intill överansträngning, medan det samtidigt förblir hopplöst outtömligt.

Det gäller här att uppmärksamma filmens karaktär, då huvudpersonen är poet, sonen till en tysk general och därför officer själv, som inte bara är mycket tveksam inför kriget utan som rentut hatar det, och som finner någon poesi i en situation alldeles i början av kriget när tyskarna möter svårigheter i Polen genom partisaner som gör motstånd genom gerillakrig nära ryska fronten, där han finner en judisk flicka som han blir förälskad i, vilken kärlek är besvarad, och de har en innerlig kärlekshistoria mitt i kriget. Inte förrän deras passion tillfredsställts lär de känna

varandra, han som tysk officer och son till en general och hon som dotter till en rabbin.

Det intressanta med de många personliga konflikter som resulteras av att de finner varandra är, att det leder till fenomenet att de personliga konflikterna verkar växa kriget över huvudet och te sig större än hela kriget. Han har posterats i skogsområdet vid fronten för att utspionera partisanerna och ta reda på deras antal och strategi, vilket är ett mycket farligt uppdrag då han som tysk soldat måste posera som partisan själv. Hon finner sig i en liknande påtvingad dubbelroll, då hon verkligen älskar sin tyska soldat men samtidigt är trolovad med en judisk vän Bernard, som verkligen älskar henne. De har överlevnadssvårigheter då de ständigt måste ta sig igenom de tyska linjerna, och nödvändigheten att överleva tvingar henne att uppträda som Cabaretflicka för tyskarna, och det är bara början på alla intrigerna, som småningom växer till en överväldigande tragedi med många offer. Roy Scheider uppträder i en liten roll som rabbin som viger henne vid Bernard, vilket accentuerar den judiska delen av dramat; och så förhöjer de många och komplicerade mänskliga ingredienserna till ett mycket större och intressantare drama än bara en krigsfilm. Poetens mor spelar också en viktig roll då hon tar parti för sonen mot generalen och accepterar den judiska fästmon utan tvekan. Poesi och humanism som överglänser krigets grymhet och omänsklighet – man kan också se filmen som en parallellhistoria till Polanskis "Pianisten", medan det samtidigt är något av Douglas Sirk och hans stämningar över hela filmen.

Stormfågel (He Holds the Whole World in his Hands 1952)

Den galna tävlingsseglatsen från San Francisco till Alaska 1867

Detta är en av de bästa sjöäventyrsfilmer som någonsin gjorts, och dess höjdpunkt är kapplöpningen mellan Gregory Peck och Anthony Quinn som kaptener på två olika skepp med vadet att den som vinner får båda skeppen. Till detta underbara strålande äventyrsdrama tillkommer naturligtvis en vacker flicka, och inte bara vem som helst utan självaste Ann Blyth som en bländande rysk prinsessa. Hela första hälften av filmen skildrar San Francisco i praktfullt överdåd särskilt beträffande utstyrlarna, färger, sceneri och ordentliga slagsmål, och dessa ordentliga slagsmål fortsätter genom hela filmen – det uppstår hela tiden nya sådana, och de var väl nästan regissören Raoul Walshs specialitet. Man kunde knappast önska sig en mera spännande och fulländad äventyrsfilm, och fastän Gregory Peck har betecknats som olämplig för rollen så är Anthony Quinn då desto lämpligare – detta är hans första stora roll som överväldigande hjärtlig buse som delar med sig av allt och särskilt spriten under sprudlande humor och dånande gapskratt hela vägen. Raoul Walsh måste ha njutit av att göra den här filmen och även Anthony Quinn, medan damerna är kanske lite för fina för den. En stor fördel är att ryssarna faktiskt talar ryska, och dubbad till ryska måste denna film ha varit *gefundenes Fressen* för ryssarna. Det hela rör sig om Amerikas köp av Alaska 1867 kring vilket alla intrigerna har konstruerats

med utomordentlig trovärdighet. Gregory Peck är alltid bra, men det är sällan han uppträder i så friska och fantastiska filmer som denna.

Mördaren ringer vid midnatt (*Return from the Ashes*, 1965)

Att förlora ett schackparti för mycket

Detta händer efter kriget, när Ingrid Thulin återvänder hem till Paris efter att ha suttit alltför många år i ett tyskt koncentrationsläger (Dachau) i egenskap av judinna. Strax innan hon greps av nazisterna hade hon gift sig med en polsk schackspelare (Maximilian Schell), och när hon återvänder försöker hon ringa upp honom och får svar men hör att han har en flicka i sängen, så hon avslöjar sig inte utan lägger på och lämnar honom i ovisshet. Vad som värre är, flickan i hans säng råkar vara hennes styvdotter.

Frågan uppstår då, som i så många andra liknande fall efter en alltför lång frånvaro, om hon alls borde ha återvänt hem. Som det visar sig blir den frågan i högsta grad relevant, men hon väljer att möta utmaningen.

Intrigen utvecklar sig till ett svårt näste av infekterade relationer, då styvdottern (Samantha Eggar) inte alls visar sig vara någon snäll flicka, och doktor Bovard, (Ingrid Thulins kollega, Herbert Lom) uppfattar henne genast som ett fall för psykiatrin. Alla fyra gör strålande framträdanden, och fastän två av dem är riktigt otäcka är det värt att uppleva deras skådespeleri. Man kan ha invändningar under vägen, men finalen gör dem alla onödiga, då de fyra personernas utveckling är fullständigt konsekvent och logisk. John Lee Thompson, både regissör och producent, har tydligen försökt åstadkomma något av en fulländad *noir* och nästan lyckats. Filmen är en smula långsam och trög men ändå tillräckligt effektiv. Att den är i svart-vitt förhöjer intrycket av en äkta *noir*.

Alina (1950)

Smugglardrama i Alperna

Det finns två skurkar i denna film, och den ena är en kvinna. Hon avslöjar sig till sist som den verkliga Spader Dam efter att ha fuskat i hela sitt liv, men hon är slående vacker, särskilt i sina första scener där hon framträder som lyxhögfjällshotellets sångerska, där de rika turisterna flockas runt spelborden och rouletten medan hon förföriskt underhåller dem, men hon kan inte lura sin rika feta man, lyxhotellets ägare, hela vägen.

Den andra damen är en mycket ung Gina Lollobrigida, som är gift med en gammal smugglare som närmar sig slutet på sin livsväg, vilket han blundar för med mediciner och sprit, vilket inte är en lyckad kombination; men Gina tar verkligen

hand om honom och älskar honom och ersätter honom i smugglargänget när han blir för skröplig, ett gäng där inte alla medlemmar är särskilt anständiga.

Det är ett gripande drama om relationer och strapatser i smugglaryrket, som kontrasterar bjärt mot de rika turisternas lyxliv i hotellet, som inte har en aning om dramat som pågår runt omkring dem. Amedeo Nazzari är anställd för att hålla ett öga på spelborden och smugglartrafiken och blir involverad i smugglarnas problem, särskilt när dessa blir akuta i brist på disciplin. Cinematografin är utomordentlig liksom musiken, regin är effektiv utan en död minut hela vägen i ett effektivt flytande tempo där händelseutvecklingen hela tiden lägger in en högre växel. Framför allt är det en viktig film om de västra Alperna, sceneriet är magnifikt, och det mänskliga dramat lever upp till den lysande ramen.

Interlude (Sista ackordet 1957)

Rochestersyndromet

Världsdirenten har allt, en glänsande karriär, alla världens rikedomar, en rik hustru med slott och egendomar, och så blir hon galen. Vad gör dirigenten då? Naturligtvis försöker han göra allt för henne, men deras kärlek är borta, och han är en man med svåra kärleksbehov. Så han finner June Allyson, som är lycklig med honom så länge hon inte känner till problemet med hans galna fru.

Det är en typisk Douglas Sirk-melodram men mycket vackert gjord till underbar musik hela vägen som Schumann, Mozart, Brahms, Wagner och Frank Skinner som står för filmmusiken. Det kunde inte vara vackrare. Den enda bristen är att Rossano Brazzi inte är fullt övertygande som dirigent – en musiker märker det genast. Men allt annat är utsökt väl gjort, men den viktigaste birollen spelas av Françoise Rosay, en veterandrottning bland skådespelerskor, en faster till den mentalsjuka, som klart genomskådar allt, medan June Allysons amerikanska pojkvän, Keith Andes, föredrar att avstå från all psykologi. June Allyson är alltid ljuvlig och ett ornament för varje film hon medverkar i, och filmen är framför allt sevärd för hennes skull.

Hyresgästen på Wildfell Hall (The Tenant of Wildfell Hall, 1996)

Att gå till botten med mänsklig självdestruktivitet med öppna ögon och orubbad integritet

Fastän den gjordes som TV-serie i tre avsnitt är det värt att se alla tre i ett svep under två och en halv timme, och det föreligger ingen risk att somna eller tappa intresset – skådespeleriet, historien, cinematografin och regin är för goda för att ge utrymme för sådant, då den håller sig exakt till bokens text om man bortser från några sexscener. Detta är egentligen den djupaste av de tre stora Brontëromanerna. Anne Brontë var den yngsta av de tre systrarna och dog vid bara 29 års ålder, "den tysta Brontësystem", som var den som djupast engagerade sig i brodern Branwells

alkoholism, och ingen av hennes systrar trängde lika djupt in i fallet. Hindley i "Svindlande höjder" har också betraktats som ett porträtt av Branwell, men i jämförelse med Arthur Huntingdon är Emily Brontës skildring av fallet mera vårdslös och ytlig – endast Anne Brontë tränger ned till botten av problemet och analyserar det hänsynslöst. Filmens största förtjänst är att den håller sig så bokstavstroget till romanen. Rupert Graves ger en perfekt föreställning av Huntingdons fall från social briljans till deklinerande slav under missbruket för att sluta som ett brutalt vilddjur. Toby Stephens är lika ypperlig som den okunnige Markham som småningom blir insatt i fallet under svåra missgrepp på den smala vägen till sanningen, medan Tara Fitzgerald som deras dam och offer är den mest perfekta av alla i sin fullständiga självkontroll och behärskning under den ständiga stressen av skvaller, förtal och fördomar, som gråter bara när hon är ensam och då desto mera bittert. "Hyresgästen på Wildfell Hall" är mindre dramatisk än hennes systrars mästerverk, men den går djupare, liksom även filmen gör.

Spelarens hus (Gambling House 1950)

Noir om huvudsakligen italienska invandrare i Amerika

Victor Mature är huvudpersonen här, en italienskfödd amerikansk gangster med ett långt syndaregister och flera fängelsevistelser bakom sig men goda insatser i kriget, som blir involverad med William Bendix som ledargangstern här i en mordaffär. Ställd inför rätta visar det sig att han inte är amerikansk medborgare, hans far försummade att få ordning på familjens papper, så han döms till att återförpassas till Italien, ett land som han aldrig sett, men domaren ger honom en chans att visa sig vara värd ett amerikanskt medborgarskap. Här får man många intressanta inblickar i immigrationsproblematiken, där Terry Moore framstår som en ledande välgörerska som försöker lotsa in immigranterna i det amerikanska samhället, och filmens bästa scener är med alla dessa strandade, förödmjukade landsflyktiga som förlorat allt inklusive sitt hemland. Det är en fascinerande kombination av socialt drama, noir, kriminalthriller och dokumentär med Victor Mature utmärkt i sin roll i livets hårda skolas sista avgörande lektion.

Vi behöver varann (Meet John Doe 1941)

Bara luffarkompisen hade rätt hela vägen

Denna svarta satiriska komedi har ett budskap för alla tider som alltid kommer att förbli aktuellt. Det förekommer alltid tallösa skaror av hemlösa och fattiga som sover på gatan utan försörjning eller uppehälle, och Frank Capra plockar ut en av dem som får tala för dem alla. Detta är både en av Gary Coopers och Frank Capras bästa filmer, och satiren är knivskarp. Filmen gjordes 1941 strax före Amerikas inträde i kriget medan fascismen ännu var i tilltagande runtom i världen och växande i makt

och kraft. Gary Cooper som den handplockade luffaren utnyttjas av politiska opportunisterna med Edward Arnold mera imponerande än någonsin som den ledande industrimannen som finner Gary Cooper den idealiska skyltdockan som medel för honom att inta presidentämbetet. Gary Cooper genomskådar honom nästan för sent, vilket leder till att han nästan korsfästs genom sabotage, elakt spel och den vanliga politiska snikenheten och korrruptionen, som alltid var Amerikas största problem och kanske varje nations. Barbara Stanwyck är också i sitt ässe som ung och frisk, medan huvudsaken är manuskriptet och historien. Det är en underbar satir som slår hårt mot var mans samvete och torde leda till hälsosam eftertanke, då problemen och frågorna som presenteras här aldrig kommer att sluta ansätta mänskligheten.

I Bury the Living (Killer on the Wall 1958)

Din framtid försäkras av kyrkogården för evig hälsa

Richard Boone gör en spektakulär rollframställning här som den ofrivillige direktören för en kyrkogård, som genom sitt jobb snubblar ännu mera ofrivilligt in i en mardröm. Ju längre den pågår, desto mer måste man bli säkrare på att det allt bara är en dröm som han måste vakna ur, och man ser fram emot det förlösande ögonblicket då han måste göra det. Problemet är att han aldrig gör det.

Historien är faktiskt förvånansvärt logisk hela vägen, och en annan kuriös detalj är att Hitchcock samma år gjorde "Vertigo" som också presenterar samma surrealistiska ingredienser som öppna gravar, hårresande fenomen från andra sidan och mera sådant. Båda filmerna ger sken av att handla om det övernaturliga, medan båda ändå är fullständigt logiska. Alla tar det lugnt utom Richard Boone, som hela tiden blir mera orolig under filmens gång för att slutligen nå en hysterisk klimax med risk för nervsammanbrott, medan Theodore Bikel som dödgravaren lugnt fortsätter hålla på med sina gravstenar genom hela filmen som om ingenting utöver det vanliga vore möjligt, medan han vet mer än någon annan och är den som slutligen bryter samman före slutet, då han grävt för många gravar och lämnar den sista ofullbordad. Det är en stark thriller med oavbrutet stegrad spänning, och Hitchcock måste ha gillat den.

I Brügger (In Bruges 2008)

Två irländska kriminella strandsatta i Brügger, den sista plats i världen där de passar in

Detta är en av de roligaste filmer som någonsin gjorts under senare år, om man kan förstå och uppskatta dess mycket speciella och mycket svarta humor. Historien är grym, två professionella skurkar skickas av sin chef till Brügger med order till den ena att där döda den andra. Allt går fel. Deras chef är ingen mindre än Ralph Fiennes, och hans gestaltning av sin roll är grymt dråplig i sin absurditet, då han aldrig kan

kontrollera sig själv. Dialogen är alltigenom mästerlig i sin kontinuerligt lakoniska karaktär som bara diskuterar oerhörda saker om våld och sex, och Brendan Gleesons osvikliga pokeransikte även inför själva döden är ett under av behärskning. Colin Farrells kroniska förtvivlan är förståelig och ytterst mänsklig, medan Ralph Fiennes med sin extremt och grovt simpla cockneyaccent framstår i all sin överdrivna omänsklighet som den mest tokroligt absurda av alla, och ändå ingår även prostituerade och dvärgar i denna svarta fars av ett gangsterdrama. Det faktum att allt är inramat av den underbara tidlöshetens Brügge med dess otroligt vackra medeltida miljö och med bedårande musik dessutom accentuerar dramats nästan surrealistiska prägel, som dock icke desto mindre är absolut logiskt och realistiskt hela vägen. Detta är en förundransvärt märklig film som man kommer att gå tillbaka till mer än en gång för att få skratta ut ordentligt – och länge efteråt.

Några milstenar, november 2021

- 1   Stephen Crane 150 år.
- 10   150 år sedan Henry Morton Stanley skickades till Afrika för att finna Dr. Livingstone.
- 11   Fjodor Dostojevskij 200 år.
- 27   Alexander Dubcek 100 år.

Göteborg 4 November 2021